

Ritva Toivonen, Tapio Tilli ja Anne Toppinen

Tuontipuun vaikutus kotimaan puumarkkinoihin lisääntymässä

Raakapuun tuonti Suomeen on kasvanut 1960-luvulta saakka. Tuonnin kasvusta huolimatta teollisuuden käyttämästä puusta edelleen alle viidennes eli noin 16–17 % on tuontipuuta. Suurin osa tuontipuusta menee paperi- ja selluteollisuudelle, jossa tuontipuun osuus on tätä selvästi korkeampi. Merkittävin tuontipuutavaralaji on koivukuitu; tuontipuun kattaa noin puolet teollisuuden koivukuidun käytöstä. Sahatukin tuonti on ollut viime vuosiin saakka vähäistä, mutta myös sahatukin tuonti saattaa olla lisääntymässä.

Puun tuonnin vaikutus kotimaan puumarkkinoihin on kiinnostavaa paitsi metsäteollisuuden ja metsänomistajien, mutta myös koko yhteiskunnan kannalta. Mikäli tuonnilla korvataan kotimaista puuta, tuonnin kasvu vähentää hakkuutuloja ja puun korjuuseen ja kuljetukseen liittyviä työpaikkoja kotimaassa. Toisaalta tuonti voi mahdollistaa metsäteollisuuden kapasiteettilaajennuksia, jotka samalla turvaavat tai jopa nostavat myös kotimaisen puun käyttöä. Tuontipuun vaikutuksia kotimaan puumarkkinoihin tarkasteltiin Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen ja Metsäntutkimuslaitoksen yhteisessä tutkimuksessa. Hankkeessa tarkasteltiin erityisesti koivukuidun tuontia regressiomallin avulla.

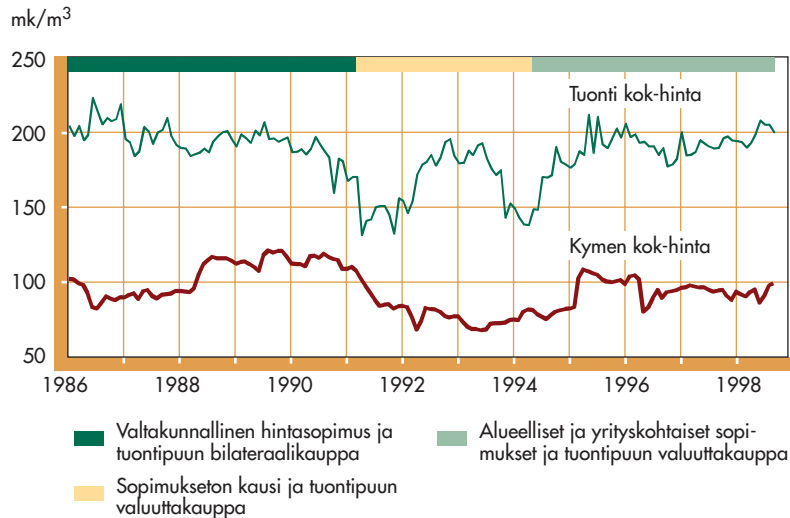
Puumarkkinoiden kilpailullisuus avainasemassa vaikutusten kannalta

Puun tuonnin vaikutus kotimaan puumarkkinoihin riippuu paljolti siitä, toimivatko puumarkkinat lähempänä täydellisen vai epätäydellisen kilpailun markkinoita. Täydellisen kilpailun markkinoilla hinta määräytyy kysynnän ja tarjonnan tasapainossa. Puuta ostava yritys voi kohdistaa kysyntäänsä kotimaan lisäksi myös tuontipuuhun.

Kilpailullisilla markkinoilla puun kysynnän jakautumista kotimaisen ja tuontipuun välillä voidaan tarkastella metsäteollisuuden tuotantopanosten kysyntämällillä. Metsäteollisuusyritysten oletetaan pyrkivän maksimoimaan voittoaan siten, että tuotannon arvon ja tuotantoon käytettyjen panosten kuten raakapuun arvon välinen erotus eli voitto muodostuisi mahdollisimman suureksi. Tuontipuun kysynnän voidaan siten yksinkertaistaen olettaa riippuvan sen omasta hinnasta, kotimaisen puun hinnasta ja metsäteollisuustuotteiden kuten sellun hinnasta.

Jos tuontipuun ja kotimaan puu ovat teollisuuden puunhankinnassa toisiaan täysin korvaavia, teollisuuden kysyntä kohdistuu näistä halvempaan. Toisen raaka-ainelähteen hinnannousu lisää siten kysyntää toisesta raaka-ainelähteestä. Mikäli taas tuontipuun ja kotimaan puu ovat teollisuuden puunhankinnassa toisiaan täydentäviä, teollisuus käyttää tuotannossaan jatkuvasti molempia. Tällöin puun kysynnän kasvu kohdistuu molempiin raaka-ainelähteisiin, jolloin tuontipuun käytön lisäys ja

Kirjoitus perustuu Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja -sarjassa (N:o 168) julkaistun tutkimukseen Koivukuidun tuonti ja sen markkinat Suomessa.

Kuva 1. Koivukuidun tuontihinnan ja Kymen metsäkeskuksen koivukuidun hinnan reaalinen kehitys ajanjaksolla 1986–1998.

kotimaan puun käytön lisäys tai väheneminen ovat suunnilleen samanaikaisia.

Epätäydellisen kilpailun markkinoilla markkinavoimaa omaava osapuoli voi vaikuttaa hintaan. Suomen metsäteollisuuden keskittyneisyyden vuoksi markkinavoimaa on yleensä oletettu olevan lähinnä puun ostajilla, joskaan kovin selviä viitteitä tästä ei ole tutkimuksissa saatu. Mikäli puun ostajilla on kotimaassa markkinavoimaa, ostajat voivat esimerkiksi harjoittaa hintadiskriminaatiota kotimaan markkinoiden ja tuontimarkkinoiden välillä. Jos kotimaan markkinoilta ei saada markkinoille asetetulla hinnalla tarpeeksi puuta, puu hankitaan tuontimarkkinoilta vaikka korkeammallakin hinnalla. Tällöin teollisuus voi siis käyttää puun tuontia puukaupan pelinappulana.

Tarkastelussa koivukuidun markkinat Kymen alueella ja tuonti

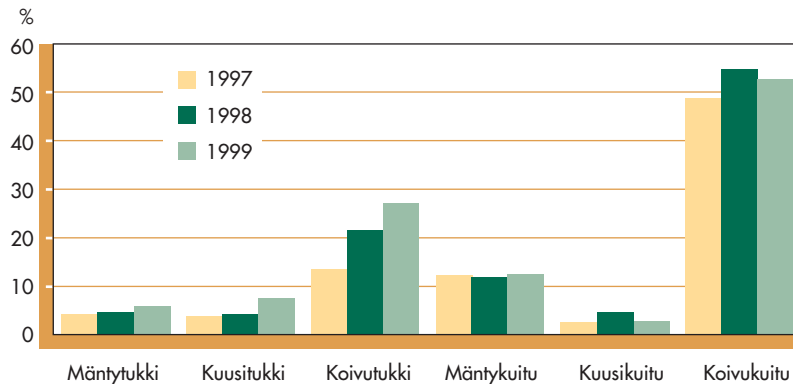
Tässä tutkimuksessa puun tuonnin vaikutuksia kotimaan puumarkkinoihin mallitettiin olettaen, että kotimaan puumarkkinat toimivat lähempänä täydellisen kuin epätäydellisen kilpailun markkinoita. Koivukuitupuun tuonnin ja kotimaan puumarkki-

noiden suhdetta tarkasteltiin mallittamalla tuontikoivukuidun kysyntää. Kysyntämalli johdettiin edellä kuvatusta metsäteollisuusyrityksen voitonmaksimointioletuksesta ja tuontia selitettiin koivukuidun tuontihinnalla, koivukuidun hinnalla Kymen alueella ja sellun vientihinnalla.

Koivukuidun osalta aineistona tarkastelussa käytettiin Kymen metsäkeskuksen alueella tilastoitua kuukausittaisia määrä- ja hintasarjoja jaksolta tammi-kuusta 1986 elokuuhun 1998. Kymen alue valittiin tarkastelukohteeksi, koska siellä puun tuonnin vaikutuksen oletettiin olevan selvimminkin havaittavissa. Puun ja sellun hintasarjat muutettiin reaalisiksi elinkustannusindeksin avulla.

Tuonnin ja kotimaan markkinoiden yhteydet selvemmin esiin toimintaympäristön muutosten myötä

Koska sekä kotimaan puumarkkinoilla että raaka-puun tuonnissa Venäjältä on tapahtunut huomattavia muutoksia 1990-luvulla, niiden vaikutuksia arvioitiin jakamalla tarkastelujakso kolmeen eri osaan. Tutkimuksen ensimmäisellä tarkastelujaksolla 1986–1991 kotimaan puumarkkinoilla val-

Kuva 2. Tuontipuun suhteellinen osuus teollisuuden käyttämästä raakapuusta vuosina 1997–1999 puutavaralajeittain.

litsi valtakunnallinen hintaneuvottelujärjestelmä ja tuontipuun kauppaa käytiin Neuvostoliiton aikaisien tavaravaihtopöytäkirjojen perusteella clearing-kauppana. Jaksolla 1991–1994 kotimaan puumarkkinoilla vallitsi sopimukseton kausi ja tuontipuun kaupassa ei enää käytetty clearing-järjestelmää. Kolmannella jaksolla 1994–1998 kotimaan puumarkkinoilla vallitsivat aluksi alueelliset hintasopimukset ja tämän jälkeen yrityskohtaiset hintanäkemykset. Tuontipuun kauppa oli tänä ajanjaksona täysin vailla säännöstelyä.

Toimintaympäristön muutoksilla näytti olleen selvä vaikutus koivukuidun tuonnin ja kotimaan puumarkkinoiden väliseen yhteyteen. Riippuvuus oli kaikkein heikoin jaksolla 1986–1991. Seuraavilla jaksoilla puun tuonnin vapautuminen Neuvostoliiton hajoamisen myötä ja kotimaan puumarkkinoita ohjaavien sopimusten väljentyminen 1990-luvulla voimistivat kotimaan markkinoiden ja tuontimarkkinoiden välistä yhteyttä.

1990-luvun lopulla tuonti täydentänyt kotimaista koivukuitua

Selvimmän tuontimäärän yhteys tuontihintaan, kotimaan koivukuidun hintaan ja sellun vientihintaan tuli esille vuosiin 1994–1998 rajoittuvassa tarkastelussa. Tällöin tuontikoivukuidun hinnan nousun ohella myös koivukuidun hinnannousu Suomessa vähensi koivukuidun tuontia. Siten tuontipuu näyt-

täisi ainakin näinä vuosina olleen teollisuuden puunhankinnassa ennemminkin kotimaista puuta täydentävä kuin sitä korvaava raaka-ainelähde. Estimoidussa mallissa puun tuonti näytti reagoivan hintamuutoksiin varsin voimakkaasti: Kymmenen prosentin nousu tuontihinnassa vähensi puun tuontia 26 prosenttia.

Myös sellun vientihinnalla näytti olleen selvä vaikutus puun tuontiin: Mallissa sellun vientihinnan nousu 10 prosentilla merkitsi puun tuonnissa noin neljänneksen kasvua. Mikäli oletetaan sellun hinnan nousun kuvaavan hyvin myös puun kokonaiskysynnän kasvua, voi tuonnin voimakas reagointi sellun hinnan nousuun heijastaa koivukuidun hakkuumahdollisuuksien niukkenemistä kotimaassa.

Tuonnin vaikutukset kotimaan markkinoihin kasvussa?

Alustavien tutkimustulosten perusteella näyttää siltä, että teollisuuden puunkäytön lisäys on kasvatanut sekä kotimaisen puun että tuontipuun kysyntää. Tuontihinta ja kotimaisen puun hinta sekä markkinoilla vaihdetut määrät ovat liikkuneet samansuuntaisesti. Siten koivukuidun tuonti ei ehkä ole suoranaisesti leikannut kotimaisen puun käyttöä. Tuonti lienee kuitenkin hidastanut kotimaisen koivukuidun kysynnän kasvua ja siten vaikuttanut kotimaisen puun hintakehitykseen. Tuonnilla on siis vaikutusta kotimaan puumarkkinoihin.

Tulevaisuudessa voi olettaa etenkin havupuutavaralajien, mukaan lukien havutukki, tuonnin edelleen lisääntyvän ellei metsäteollisuuden tuotantokapasiteetti Suomessa käänny laskuun. Tuonnin kasvuun on syynä 1990-luvulla tapahtunut sahauskapasiteetin kasvu Suomessa, mikä lisää tukin kysyntää. Samalla vanhojen metsien suojeleohjelmat saattavat alentaa kotimaisen järeän puun saatavuutta ja aiheuttaa siten paineita tuonnin kasvattamiseksi. Koska koivukuidun ja etenkin havupuutavaralajien markkinat eivät ole keskenään verrannolliset, olisi jatkossa tärkeää analysoida tuonnin vaikutuksia muidenkin puutavaralajien kuin koivukuidun osalta.

■ Tutkimuspäällikkö Ritva Toivonen (ritva.toivonen@ptt.fi), Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos, tutkija Tapio Tilli (tapio.tilli@ptt.fi), Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos, vanhempi tutkija Anne Toppinen (anne.toppinen@metla.fi), Metsäntutkimuslaitos.